

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΙΡΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΛΑΙΩ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

ΠΕΤΡΙΤΣΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ Κ. Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ.

Εν Παναγίᾳ τοῦ Σεβασταρίου
Σεπτέμβριος 1906

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ « Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ. »

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΠΡΟΑΝΑΜΝΗΣΙΣ.

Ἐξουσιοδοτηθεὶς παρὰ τῶν λοιπῶν Μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Πετριτσείου Σχολῆς δι' ἐπὶ τούτου πράξεως, ὅπως ἐκδώσω εἰς τὸν τύπον τὸν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Θ. Καρούσου ἐκφωνηθέντα εἰσαγωγικὸν Λόγον εἰς τὴν σειρὰν τῆς Φιλοσοφίας, κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν μαθημάτων τοῦ ἐνεστῶτος Σχολικοῦ ἔτους, συναισθάνομαι μετὰ τῶν συναδέλφων μου διπλὴν εὐαρέστησιν ἐν τῷ ἐκπληροῦν τὴν ἐντολήν μου ταύτην, πεποιθὼς ὅτι ἡ δημοσίευσίς τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου Λόγου θέλει προσηκόντως περιποιήσῃ φήμην καὶ ἔπαινον εἰς τὸν πολυμαθὴ καὶ ἀξιοσέβαστον Συγγραφέα, οὐχ ἥττον ἢ εἰς τὸν ἀοίδιμον ἡμέτερον συμπολίτην Δρ. Σ. Πετρίτσην, καθιδρυτὴν τοῦ Παιδευτηρίου τούτου, τελεσφοροῦσης διὰ τοιούτου μέσου τῆς ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἀγαθοεργοῦ καὶ ἱεράς αὐτοῦ προθέσεως, τῇ δραστηρίῳ συνδρομῇ καὶ ἐνισχύσει τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως.

Εἴθε τὸ παράδειγμα τοιούτων διασήμεων ἀνδρῶν ἐνθαρρύνῃ καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἐναρέτων καὶ εὐπόρων συμπολιτῶν μας, ὅπως ἐνισχύσωσι καὶ βελτιώσωσι τὸ ἐκπαιδευτικὸν τοῦτο Καθίδρυμα, ὅπερ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τελειοποιούμενον θέλει προσφέρειν εἰς τοὺς μαθητιῶντας τὴν πλήρη ἐκείνην καὶ συστηματικὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν διαμορφοῦσαν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν νέων, καὶ προπαρασκευάζουσαν αὐτοὺς μέλλοντας εἴτε νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ στάδιον τοῦ κοινωνικοῦ βίου, εἴτε νὰ ἐπασχοληθῶσιν εἰς ἀπόκτησιν ἄλλων ὑψηλοτέρων γνώσεων πρὸς δόξαν τῆς φιλότατης ἡμῶν Πατρίδος.

Ὑμῖν δέ, Φίλοι Μαθηταί, προτεθείσθω πρὸς μί-

ΙΛΚΣΒΑΤΕΙΟΥ
ΔΗΜΟΦΙΛΟΥ ΚΑΡΟΥΣΟΥ, ὅστις δι' ἀτρύτων ἀγώνων καὶ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΘΕΟΥΡΙΟΥ

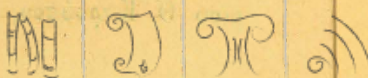

ἐπιμόνου μελέτης καὶ ἀσκήσεως ἐγένετο παιδείας
κάτοχος καὶ συγκατατάσσεται μετὰ τῶν σοφῶν τοῦ
ἔθνους. Ἐχετε πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἀπαραίτητος
ὅρος μιᾶς βασίμου καὶ πραγματικῆς ἐπιδόσεως εἶναι
ὄχι βέβαια ἡ πρόωρος καὶ ἀπροπαρασκευάστος
μετάβασις εἰς τὰ Πανεπιστημεῖα τῆς Ἀλλοδαπῆς,
ἀλλ' ἡ περὶ τὴν σπουδὴν ἀοκνος ἐπιμέλεια καὶ ἡ
καθαρὰ θέλησις τοῦ ἀποκτᾶν πρῶίμως ὅλας ἐκείνας
τὰς γνώσεις, ὅσας προσφέρει ὑμῖν ἡ Φίλη Πατρίς,
χωρὶς νὰ ἀποσπᾶσθε ἄωρος ἀπὸ τὰς πατρικὰς ἀγ-
κάλας ἐκτιθέμενοι διὰ μιᾶς καὶ πάντῃ ἀπείρως εἰς
τοὺς πολυειδεῖς ἐκείνους κινδύνους, ὑφ' ὧν ἡ τρυφερά
ὑμῶν ἡλικία παταχόθεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ περιστοι-
χίζεται.

Ἐν Παλαίῳ Κεφαλληνίας τῇ 16 Σεπτεμβρίου 1856 ε. ε.

Ὁ Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῆς περιουσίας
καὶ Σχολῆς Πετρίτση Ἐπιτροπῆς.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΔΑΔΛΑΠΟΡΤΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΙΡΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΛΑΙῳ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

ΠΕΤΡΙΤΣΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ Κ. Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ.

Αἱ ὑπὲρ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τούτου ἔντονοι προσπάθειαι
καὶ ζωηραὶ ἐνισχύσεις τῶν φιλομούσων συμπολιτῶν μας, ὁ
ἀνάματος ζήλος καὶ ἡ διηκεκὴς ἐπαγρύπνησις, μεθ' ἧς ἡ Πε-
τρίτσειος ἐπιτροπὴ διενεργεῖ πᾶν εἴ τι δύναται νὰ συντείνῃ
εἰς καταρτισμὸν αὐτοῦ καὶ βελτίωσιν, ἡ ὄντως ἀξίεπαινος προ-
θυμία καὶ ἀμύλλα τῶν συνδιδασκόντων εἰς ἀκριβὴ τῶν κα-
θηκόντων αὐτῶν εκπλήρωσιν, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ ὁξύνουν, τὸ
φιλομαθές, καὶ τὸ εὐάγων τῆς μαθητευούσης νεολαίας, πᾶν-
τα ταῦτα προσιωνίζονται αἰσίαν ἐκβασιν ἀνταποκρινομένην
εἰς τὰς ἐνθέρμους τῆς Πατρίδος εὐχὰς καὶ εἰς τοὺς ἀγαθοερ-
γούς σκοποὺς τοῦ ἀοιδίμου Καθιδρυτοῦ Δρ. Στάμου Πετρίτση.

ὑπὸ τοιούτων λοιπὸν χρηστῶν ἐλπίδων καὶ ἡμεῖς ἐμπνεό-
μενοι σήμερον καὶ ὀφείλοντες νὰ προσφέρωμεν τὴν σύμπρα-
ξίν μας καίτοι σμικρὰν καὶ ἀδύνατον εἰς τὸν προκείμενον ἱερὸν
ἀγῶνα, τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς Πατρίδος Νεολαίας, συγκατατι-
θέμεθα προθύμως ν' ἀναλάβωμεν κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ Σχο-
λικοῦ τούτου ἔτους τὴν παράδοσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ μαθήμα-
τος, οὗτινος ἡ χρεία καθίσταται τοσοῦτω μᾶλλον ἐπαισθητή,
τοσοῦτω μᾶλλον κατεπείγουσα, ὅση σπουδαιότερον τὸ πνεύ-
μα τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅση

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

έντονώτερον ισχυρίζεται νὰ ἐμβατεύῃ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν πραγμάτων ἔννοιαν, καὶ νὰ παράγῃ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ν' ἀποπνευματώσῃ τὰ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ παρατήρησιν ὑποπίπτοντα ἀντικείμενα.

Δὲν ἤθελεν εἶσθαι λοιπὸν ἴσως ἀνόικειον κατὰ τὸν προεισαγωγικὸν τοῦτον λόγον, πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν εἰδικὴν μελέτην ἑνὸς ἐκάστου τῶν διαφόρων μερῶν τῆς φιλοσοφίας, ἱστάμενοι ὡς ἐφ' ὑψηλότερας περιωπῆς καὶ κατοπτρεύοντες αὐτὰ ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν, πρῶτον νὰ διαλάβωμεν καθόλου περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ φιλοσοφικοῦ μαθήματος, καὶ δεύτερον νὰ συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν συνοπτικῶς τὴν ἐνδόμυχον σχέσιν τὴν ἐνυπάρχουσαν μεταξὺ τοῦτου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν λοιπῶν μαθημάτων τῶν συναπαρτιζόντων τὴν Γυμνασιακὴν ἐκπαίδευσιν· διότι διὰ τῆς προεισαγωγῆς ταύτης δυνάμεθα νὰ ὑποδείξωμεν καίτοι πόρρωθεν τὴν πορείαν ἣν μέλλομεν νὰ διατρέξωμεν, τὸν πρὸς ὃν ὅρον τείνομεν καὶ τὸ οὐ ἔνεκα τοῦ εἶδους τοῦτου τῆς μαθήσεως.

Καὶ κατὰ πρῶτον δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην δύο διαφόρους πλευράς, ἐπίσης οὐσιώδεις, ἐπίσης συντείνουσας εἰς τὴν τοῦ νοὸς ἀνάπτυξιν καὶ διαρρύθμισιν. Αὗται δὲ εἶναι ἡ μὲν τυπικὴ, ἡ δὲ πραγματικὴ· ἡ μὲν ἐξωτερικὴ, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ, αἵτινες καίτοι συμπεφυκυῖαι καὶ συναπαρτιζούσαι ἀδιάσπαστον ἐνότητα, ἀνάγκη ὅμως νὰ διακριθῶσι καὶ νὰ ἐξετασθῶσι χωρὶς, ἵνα θεωρήσαντες τὴν σχετικὴν ἑκατέρας ἐνέργειαν κατανοήσωμεν τὴν τοῦ συνόλου φύσιν καὶ δύναμιν.

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν τυπικὴν ἢ τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν ἡ φιλοσοφία συντελεῖ θαυμασιῶς εἰς ἀκόνισμα καὶ ἐξέσκησιν τοῦ πνεύματος ἀποκαλύπτουσα εἰς αὐτὸ τοὺς νόμους κατὰ τοὺς ὁποίους ἐνεργεῖ, τοὺς κανόνας ὑφ' ὧν διευθύνεται ὁρμεφυῶς καίτοι μὴ ἔχον καθαρὰν αὐτῶν συνειδήσιν, καὶ ἐθίζουσα αὐτὸ νὰ δίδῃ λόγον τῶν ἐννοιῶν του, νὰ προσδιορίσῃ αὐτὰς καὶ τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις καὶ νὰ διώκῃ παντοῦ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀνάργειαν. Ὁ νοὺς εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐξ οἰκείας δυνάμεως πεπορικισμένος μέ τινας ριζικάς ἐννοίας, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν θέλῃ τις νὰ τὰς ὀνομάσῃ εἴτε τρόπους τοῦ νοεῖν, εἴτε ἀρχάς, εἴτε κατηγορίας, αἵτινες

τὸν προσδιορίζουσι πάντοτε εἰς ὅλας τοὺς ἐνεργείας. Ταῦται δὲ εἶναι π. χ. αἱ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ φαινομένου, τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ πολλοῦ, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνάγκης, τοῦ τυχαίου καὶ τοῦ σκοπίμου, κτλ.

Ἀλλὰ τὰς ἐννοίας ταύτας, τὰ πρῶτα στοιχεῖα ἐξ ὧν σύγκαιται ὁ φυσικὸς καὶ ὁ πνευματικὸς κόσμος, ἄνευ τῶν ὁποίων μήτε νὰ συλλάβωμεν ἀντικείμενόν τι δυνάμεθα, μήτε κρίσεις νὰ φέρωμεν, μήτε συλλογισμοὺς νὰ σχηματίσωμεν, πῶς θέλομεν τὰς ἐφαρμόζειν ἐπιτηδείως, πῶς θέλομεν κάμνειν ὀρθὴν καὶ ἀκριβῆ αὐτῶν χρῆσιν, ἂν δὲν γνωρίζωμεν τὸ προσδιωρισμένον ἐκάστης σημαίνόμενον, τὴν πρὸς ἀλλήλας μετὰδασιν καὶ κίνησιν, ἂν δὲν συμπαρακολουθῶμεν τὴν γενετικὴν αὐτῶν ἐκθεσιν καὶ διαδοχικὴν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς ὑπάρξεως, ἀπὸ τὴν ἀνοργάνιστον ὕλην μέχρι τῆς ὀργανικῆς, καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς ὑψίστης, τοῦ πνεύματος; Ἐὰν ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν τὰς συμπεριλάβωμεν εἰς σύστημα, ἔνθα ἐκάστη νὰ συνδέεται μετὰ τῶν ἄλλων ἁπασάν, ὡς μέλος ζῶντος καὶ ἐν ἐνεργείᾳ ὀργανισμοῦ;

Ἀλλὰ τὸ δραστικώτερον μέσον δι' οὗ ἡ φιλοσοφία ὑπὸ τὴν τυπικὴν αὐτῆς ἔποψιν θεωρουμένη συντείνει τὰ μάλιστα εἰς ἐνίσχυσιν καὶ κραταίωσιν τοῦ πνεύματος, δι' οὗ παρέχει αὐτῷ τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ διορᾶν ἐν ἀκαρεῖ τὰς ἀπωτάτας καὶ ἐνδομύχους τῶν πραγμάτων σχέσεις, εἶναι ἡ προσοικείωσις καὶ ἡ τριβὴ περὶ τὸ θαυμάσιον αὐτῆς ὄργανον, τὴν μέθοδόν της, διαιρουμένην εἰς ἀνὰ λυτικὴν καὶ συνθετικὴν, ὧν ἑκατέρα εἶναι ἡ αὐτὴ μετὰ τὴν ἄλλην, ἀλλὰ κατὰ λόγον ἀντίστροφον. Ἡ μὲν ἀνὰ λυτικὴ ἐργασία παλινδρομεῖ ἀπὸ τὴν ἐμφάνειαν τοῦ πράγματος εἰς τὴν οὐσίαν του, ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν περιστάσεων εἰς τὴν τοῦ κανόνος ἐνότητα, ἀπὸ τὰ μοναδικὰ γεγονότα εἰς τὸν νόμον. Ἐπομένως δὲ ἀποσυνθέτει καὶ χωρίζει τὰ φαινόμενα, ὅπως ἐν τούτοις ἀνιχνεύσῃ τὸν λόγον τῶν καὶ ἐκθέσῃ αὐτὸν καθαρὸν καὶ ἀμιγῇ παντὸς τυχαίου καὶ ἐνδεχομένου. Ἀπεναντίας δὲ ἡ συνθετικὴ καταβαίνει ἀπὸ τὸ γενικὸν εἰς τὸ μερικόν, ἀπὸ

τὰς ἐξαγομένας συνεπείας· διὰ τοῦ γενικοῦ τὸ ἀπλοστεύεται καὶ ἀπλουστεύεται· τὸ γενικὸν

ΙΑΚΩΒΟΥ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ ΠΑΤΡΙΣΤΗΝ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

κὼν παράγον ἐξ ἑαυτοῦ πάλιν πνευματικῶς τὸ μερικὸν τὸ ἐξηγεῖ, τὸ διαφωτίζει, καὶ τὸ ἐκφέρει πάλιν ὡς ἰδίαν αὐτοῦ ἰδανικὴν συνείκειαν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ μὲν τῆς συνθέσεως τὸ γενικὸν μερικεύεται, καθ' ὅσον ἀφ' ἑαυτοῦ γεννᾷ τὸ μερικόν, ἀπεναντίας δὲ ἡ ἀνάλυσις ζητεῖ νὰ ἐξάξῃ τὸ γενικὸν ἐκ τοῦ μερικοῦ, καὶ ἀπὸ τούτου νὰ τὸ καθάρσῃ. Τὸ διὰ τῆς ἀναλύσεως ἀποχωριζόμενον συνεννοῦται πάλιν διὰ τῆς συνθέσεως, γίνεται συγκεκριμένον καὶ πλήρες. Ὅθεν ἀναλύειν καὶ συνθέτειν, διαίρειν καὶ ἐνώνειν, ἔλεγεν ὁ θεὸς Πλάτων, εἶναι τὸ ὠραιότερον δῶρον ἀφ' ὅσα οἱ θεοὶ ἐδωρήσαντο δὲν ἡξέρω διὰ τί νος Προμηθεὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ὅθεν καὶ ἡ Διαλεκτικὴ λεγομένη Μέθοδος σύγκειται ἐκ δύο στοιχείων ἐκ τοῦ Ἀναλυτικοῦ, καὶ συνθετικοῦ, ἡ κατ' ἀκριβοῤῥημοσύνην ἐκ τοῦ διανοητικοῦ καὶ λογικοῦ. Διότι ἡ διάνοια ἀναλύει τὸ συγκεκριμένον ἀντικείμενον εἰς τὰς διαφόρους αὐτοῦ πλευράς, χωρίζει τὰ φύσει ἀχώριστα, ὡς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ φαινόμενον, τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα· καὶ διαίρει τὰς ἀντιθέτους πλευράς ὥς τινες πᾶν ἀτομικὸν ὃν φέρει ἐν ἑαυτῷ ἀδιασπάστως συνημμένας καὶ ἀδιαίρετους· ὡς Π. Χ. τὸ αὐτὸ σῶμα εἶναι συνάμα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἓν καὶ πολλαπλόν, ἴσον καὶ ἄνισον, μικρόν καὶ μέγα, κτλ. — Ἡ διάνοια εἶναι ἐπιτήδειος ἀνατόμος χωρίζουσα καὶ διατέμνουσα ἀκριδῶς τὰ μέρη· ἀλλ' ἐπέκεινα τοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς διαίρέσεως οὐδὲν πλέον ἰσχύει· εἶναι δὲ καὶ ἐμπειρικὴ· διότι αἱ διακρίσεις καὶ αἱ διαίσεις τῆς στρέφονται περὶ τὰ πεπερασμένα καὶ τὰ φαινόμενα· ἀλλὰ τὸ καθ' αὐτὸ τοῦ πράγματος, τὸν λόγον οὐδόλως δύναται νὰ ἐννοήσῃ. Ὑπάρχει μὲν τὰ ἀτομικὰ γεγονότα ὑπὸ τινα κα νόνα, ὑφούται μέχρι τῶν νόμων, δυνάμει τῶν ὁποίων τὰ ὁρατὰ διευθύνονται· ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν ἀνάγκη, ὁ ἐν αὐτοῖς ἐνυπάρχων οὐσιώδης λόγος, μένει ἄδηλος εἰς αὐτὴν καὶ ἀπόκρυφος. Εἰς τὸν νόμον π. χ. τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων [ἀνάμει μὲν τὴν δάκρυσιν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου, ὅτι ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους τοιαύτην σχέσιν, οἷαν ἡ ῥίζα πρὸς τὸ τετράγωνον. Διατὶ ὅμως ὁ Χρόνος καὶ ὁ Χῶρος ἔχουσι τοιαύτην σχέσιν, τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ἡ διάνοια,

οὐδὲ νὰ δείξῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου. Γινώσκει δὲ προσέτι ὡς πρὸς τὸν νόμον τοῦ ἡλεκτρισμοῦ καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ, ὅτι τὰ ὁμώνυμα ἀπωθοῦνται καὶ τὰ ἐτερόνυμα ἔλκονται· πῶς ὅμως τὸ ὁμώνυμον ἀπλοῦν διακρίνεται εἰς τὰς ἀντιθέτους στιγμὰς καὶ παριστάνεται ὡς θετικὸς καὶ ἀρνητικὸς ἡλεκτρισμὸς, τοῦτο εἶναι διὰ τὴν διάνοιαν οὐχ' ἥττον μυστηριώδες, ἢ ἡ ἐνότης τῆς ἐαυρύτητος διαιρουμένη εἰς τὰς ἀντιθέτους στιγμὰς τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου· ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ, ὅτι τὰ ἀντίθετα ἀποτελοῦσι μίαν ἐνότητα τοῦτο μένει ἀπρόσιτον εἰς τὴν Διάνοιαν. Ἐπομένως δὲ ἡ διάνοια γινώσκει μὲν τοὺς νόμους, ἀλλ' ὄχι τὸ καθ' αὐτὸ, ὄχι τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην, τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἥτις ἐν ἑαυτῇ συνάπτει εἰς ἓν τὰ διακεκριμένα καὶ τὰ ἀντίθετα Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι τὸ ἄλλο στοιχεῖον τῆς διαλεκτικῆς Μεθόδου, εἶναι τὸ Λογικόν· διότι ὁ λόγος ἔχει τὸ ἐξῆχον πλεονέκτημα νὰ ἐνώνῃ τὰ κεχωρισμένα, καὶ τὰς διαφόρους πλευράς τῆς ἀληθείας, ὥς τινες ἡδιάνοια ἀπομονώνει καὶ διαχωρίζει, νὰ τὰς φέρῃ εἰς ζῶηράν ἐνότητα καὶ νὰ τὰς συνέχῃ ὡς μέλη ἐνὸς ὅλου ἀκμαίου καὶ ζῶντος,

Ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὸ λογικὸν τοῦτο στοιχεῖον εἰς τὴν διαλεκτικὴν καὶ δοὺς αὐτῇ ὄντως ἐπιστημονικὴν μορφήν, εἶναι ὁ Πλάτων, ὅστις ἐν τῷ τοῦ Παρμενίδου διαλόγῳ διακρίνων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διαλεκτικὴν ἀπότὴν τῶν συγχρόνων του Σοφιστῶν, καὶ τὴν τῶν προγενεστέρων φιλοσόφων, προσδιορίζει οὕτω πῶς τὴν διαφορὰν. « δὲν μοῦ φαίνεται, λέγει, παράδοξον ἐὰν ἀποδείξῃ τις πάντα τὰ ὄντα ὅτι εἶναι ἓν, καθόσον μετέχουσι τοῦ ἐνός, καὶ πάλιν ὅτι εἶναι πολλὰ, καθόσον μετέχουσι τοῦ πλήθους· ἀλλὰ ἐὰν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἓν ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι πολλὰ καὶ πάλιν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ πολλὰ ὅτι εἶναι ἓν τοῦτο μοι φαίνεται παράδοξον· ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων γενῶν καὶ εἰδῶν. »

Ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι ἡ πλατωνικὴ διαλεκτικὴ δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν ἀπλὴν σοφιστικὴν, ἥτις κυρίως ἀποβλέπει εἰς τοῦτο, νὰ παριστάνῃ ἀποκλειστικούς καὶ μονομερεῖς προσδιορισμούς, ὁποίους συμφέρει εἰς τὸ ἄτομον νὰ παριστάνῃ ὡς π. χ. ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν πράξιν οὐσιώδης

στιγμή τοῦ καθήκοντος εἶναι ὅτι οφείλω νὰ ὑπάρχω καὶ νὰ ἔχω τὰ πρὸς τὴν ὑπαρξίν μου ἀναγκαιοῦντα μέσα. Ἐὰν ὁμως τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀντὶ τοῦ νὰ τὴν θέσω ὡς πλευρὰν, ὡς στιγμὴν τοῦ καθήκοντος, τὴν θέσω ὡς τὸ ὅλον καθήκον, ὡς ἀρχὴν ἀπόλυτον, καὶ ὡς ἐκταύτης ἐξάξω τὴν συνέπειαν ὅτι οφείλω νὰ κλέπτω ἢ νὰ προδίδω τὴν πατρίδα μου διὰ νὰ ζῶ, τοῦτο λέγεται σοφιστική· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ διαλεκτικὴ ἀναιρεῖ τὸ ἀποκλειστικὸν καὶ ἀτελὲς τοιούτων μονομερῶν καὶ ἀπρημέρων προσδιορισμῶν συνάπτουσα αὐτοὺς μετ' ἄλλων εἰς ἀδιάσπαστον καὶ συγκεκριμένην ἐνότητα.

Ἄλλ οἱ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς ἐπιστήμης κατεχόμενοι νέοι δυσκόλως δύνανται νὰ ἐννοήσωσι διὰ θεωριῶν καὶ κανόνων τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν· τὸ προσφορώτερον μέσον εἶναι ἡ σύντομος μελέτη αὐτῶν τῶν Πλατωνικῶν διαλογῶν, εἶναι ἡ προσεκτικὴ παρατήρησις καὶ ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς Μεθόδου, μεθ' ἧς ἐκτίθεται ἡ διαλογικὴ υπόθεσις, παριστάνονται αἱ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀναφυόμεναι ἀπορίαι, ἀνασκειάζονται αἱ διαδοχικῶς προβαίνουσαι ἀτελεῖς καὶ περιωρισμέναι ἔννοιαι, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπὸ τῆν ἀντιπαράθεσιν τῶν ἀτελῶν τούτων ἐπόψεων καὶ τῶν ἐν ἐκάστη αὐτῶν ἐμπεριεχομένων μερικῶν ἀληθειῶν συνήθως προκύπτει εἰς φῶς ὠρισμένον τι, θετικὸν καὶ μόνιμον ἐξαγόμενον.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν γίνεται δῆλον ὅποια ἡ δύναμις καὶ ἡ δραστηριότης τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης, καὶ πόσον ἐθίζει καὶ ἐξασκεῖ τὸν νοῦν εἰς ἀκριβῆ ἔρευναν καὶ ἀνίχνευσιν τοῦ ἀληθοῦς. Ἐὰν λοιπὸν μεταβῶμεν ἤδη ἐκ ταύτης εἰς τὴν ἐσωτερικὴν, εἰς αὐτὸ τὸ περιεχόμενον, οφείλομεν κατὰ πρῶτον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας καθὼς πνευματικὸν δὲν δύναται νὰ μεταδοθῇ ὡς πρᾶγμα τι, ἢ σωματικὴ τις ὕλη· διότι τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι ταμεῖον, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ γεμισθῇ, ἀλλὰ δύναμις ἣτις πρέπει νὰ λάβῃ ἐξωθεν μόνον ἀφορμὴν εἰς ἰδίαν αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ἡ πνευματικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀκροαζομένου ἔχει ὡς πρὸς τὴν μεταδιδόμενην ὕλην τὴν αὐτὴν σχέσιν, ἣν ἡ τῶν πεπτικῶν ὀργάνων πρὸς τὰ βρώματα· διότι καθὼς αἱ πεπτικαὶ δυνάμεις μεταποιοῦσιν αὐτὰ εἰς θρεπτικούς χυμούς τοῦ σώματος· οὕτω καὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἡ δεξιότητες

εἰσδεχόμεναι τὴν ἐπιπτημονικὴν ὕλην τὴν μετουσιόνονται καὶ τὴν ἐπεξεργάζονται εἰς θρέψιν τοῦ πνεύματος· ὅπως ἄρα σχηματίζομεν προεισαγωγικὴν τινα ἔννοιαν τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοσοφίας, ἀνάγκη νὰ ἐπανακαμφθῶμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ νὰ εὗρωμεν ἕκαστος ἐντὸς ἡμῶν ψυχολογικά τινα γεγονότα σαφῆ καὶ ἀναντιρρήτα, ὁμολογούμενα ὑπὸ τῆς ἰδίας ἡμῶν συνειδήσεως καὶ περιέχοντα τὸν σπόρον πάσης περαιτέρω ἐπιπτημονικῆς ἀναπτύξεως.

Καὶ τῶντις εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπανερχόμενοι ἀπαντῶμεν ἀμέσως τρία πρῶτιστα αἰσθήματα κείμενα ὡς θέσις τῆς λογικῆς ἡμῶν ζωῆς, ὡς πυρὴν τῆς ὅλης διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἡμῶν μορφώσεως, αἵτινα προαναγγέλλουσι τὸ τέλος καὶ τὸν προορισμὸν μας, μᾶς ὑπομιμνήσκουσιν ἀδιαλείπτως ὅτι εἴμεθα κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν· ἐπομένως δὲ μᾶς ἀποκαλύπτουσι τὴν σχέσιν ἡμῶν πρὸς τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν πάσης ὑπάρξεως, πρὸς τὸ ἀπόλυτον.

Τὰ τρία δὲ ταῦτα αἰσθήματα εἶναι τὰ τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐμπεριλαμβανόμενα ἐν δυνάμει ἅπαν τὸ πλῆρωμα τοῦ πνεύματος, ὡς οἱ σπόροι τὰ φυτὰ, ἢ οἱ κάλυκες τὰ ἄνθη. Τὸ ἀληθὲς τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν εἶναι τι ἀρχικὸν καὶ ὅλως ἐνδόμυχον ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκάστου, ἀλλ' εἰσέτι συνεπτυγμένον, σκοτεινὸν καὶ ἀπροσδιόριστον. Ὅθεν τὸ περιεχόμενον τοῦ αἰσθήματος, τῆς καρδίας, τῆς κοινῆς συνειδήσεως εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς καθαρᾶς διανοίας, τοῦ λόγου, τῆς φιλοσοφίας· ἡ μορφή μόνη διαφέρει. Προσπαθοῦντες ἄρα νὰ διαφωτίσωμεν τὰ τρία ταῦτα αἰσθήματα, διαφωτίζομεν ἐνταυτῷ τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸν κύκλον τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης· προσδιορίζοντες τὴν φύσιν καὶ τὰ ὅρια ἐνὸς ἐκάστου ἐκείνων προσδιορίζομεν ἐνταυτῷ τὴν φύσιν καὶ τὰ ὅρια ταύτης.

Τὸ κοινὸν γνώρισμα τῶν αἰσθημάτων τούτων εἶναι τὸ νὰ χρησιμεύωσιν ἐπίσης καὶ τὰ τρία ὡς μέσα τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύξεως, ὡς ἐρεθιστικά πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ τελικοῦ τοῦ σκοποῦ, πρὸς ἀνύψωσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἄπειρον ὄν, εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ἀρχέτυπον αὐτῆς ἀληθείας, καλλωνῆς καὶ ἀγαθότητος· ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν εἶναι καὶ τινα εἰδικὰ χαρακτηριστικά, δι' ὧν δια-

κρίνεται ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἐπομένως δὲ λαμβάνει ἀλλοίαν τιναδιεύθυνσιν καίτοι πρὸς τὸν αὐτὸν ὅρον φέρουσαν.

Καὶ πρῶτον τὸ αἶσθημα τοῦ ἀληθοῦς κινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ἐρευναν καὶ τὸν παροτρύνει εἰς ἀπόκτησιν γνώσεων, μέχρις οὗ ἀνακαλύψῃ τοὺς νόμους τῶν φαινομένων, μέχρις οὗ ἀνεύρῃ τοὺς ἀκροτάτους λόγους τῶν γεγονότων καὶ ἐννοήσῃ τὴν πραγματικότητα. Τὸ αἶσθημα λοιπὸν τοῦτο ὁρμευφύτως καὶ τρόπον τινα προφητικῶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Διότι τὸ αἶσθημα, ὅπερ τὸν μὲν προφήτην πληροφορεῖ περὶ τῆς αἰωνίου ἀληθείας δι' ἀποφθεγμάτων, παραβολῶν καὶ προρρήσεων, τὴν δὲ μεγαλοφυΐαν τοῦ ποιητοῦ ἐμπνέει καὶ παροτρύνει εἰς παραγωγὴν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς, καὶ τὸν θιασώτην τῆς ἀρετῆς εἰς ἀθανάτους πράξεις ἠθικότητος, αὐτὸ τοῦτο καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν ἀπακαθίσταται τελειόφορον καὶ γόνιμον, καθ' ὅσον ἐκ τῶν μερικῶν καὶ μεταβλητῶν περιστάσεων προαισθάνεται καὶ προεικάζει τὸ γενικὸν καὶ ἀμετάβλητον ὑπὸ τὸ αἰσθητικὸν καὶ γήινον ὑπονοεῖ τὸ ἰδανικὸν καὶ αἰώνιον, καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον προηγεῖται τοῦ διερευνητικοῦ πνεύματος διὰ προμαντευτικῆς δυνάμεως. Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις ἀκολουθεῖ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ αἰσθήματος καὶ ζητεῖ νὰ τὸ ἀνυψώσῃ εἰς ἐπιστημονικὴν μορφήν, ἀνελίττουσα ἐκ τῶν σπλάγχχνων τοῦ τοῦς καθολικοῦς καὶ ἀνγκαίους νόμους, ἐξ ὧν αἱ διαφοροὶ ἐπιστῆμαι συγκροτοῦνται καὶ συναπαρτίζονται. Ὁ παρατηρητικὸς Νοῦς ἀκροάζεται τοὺς χρησμούς τοῦ προφητικοῦ αἰσθήματος καὶ ζητεῖ νὰ διαδηλώσῃ καὶ διαφωτίσῃ τὴν ὑπ' ἐκείνου αἰνιγματωδῶς καὶ μόγις ὑπεμφαινόμενῃ ἀλήθειαν. Καθὼς λοιπὸν ἀπὸ τοῦ σκότος τοῦ αἰθέρος ἐξῆλθε τὸ φῶς ὡς πρώτη παραγωγικὴ δύναμις, ὡς ἀρχὴ πάσης ζωῆς, καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιρροίαν αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ κόσμος τάξιν καὶ κανονικότητα, οὕτως ἀπὸ τοῦ σκότος τοῦ αἰσθήματος ἐξῆλθε τὸ ὑπεραισθητικὸν φῶς ὡς φιλοσοφικὴ γνῶσις, ὡς ἰδέα ἀπόλυτος ἥτις οὕσα ἡ αἰώνια καὶ πρωτίστη πηγὴ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος ἐναγκαλιζέται εἰς εὐρὺ σύστημα πάντα τὰ ὄντα καὶ τοὺς κυριώτερους τρόπους τῆς ὑπάρξεώς των, ἐξηγεῖ τὰς ἀρχὰς καὶ τὸν προσδιορισμὸν ἐκάστης μερικῆς ἐπιστήμης, δεικνύει τὴν ἰσω-

τερικὴν αὐτῶν ἀλληλουχίαν καὶ σύνδεσιν, διαχέουσα ἐφ' ἀπάσης τῆς σφαίρας τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καθαρότητα καὶ ἐνάργειαν. Καθόλου λοιπὸν τὸ ἀντικείμενον τῆς καθαράς ἢ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ γνῶσις αὐτοῦ τοῦ ὄντως ἀληθοῦς ἔχουσα τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὸ αἶσθημα, οἷαν τὸ φῶς πρὸς τὸ πατρικὸν αὐτοῦ σκότος, τὸ ἄνθος πρὸς τὴν ῥίζαν, καὶ ἐν γένει ἡ ἀνάπτυξις πρὸς τὴν σύμπτυξιν.

Τὸ αἶσθημα λοιπὸν ὅπερ ὑψούμενον εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀληθοῦς παράγει τὸν κόσμον τῆς ἐπιστήμης, ὑψούμενον εἰς τὴν τοῦ καλοῦ παράγει νέον κόσμον, τὸν τῆς Καλλιτεχνίας, ἐνθα ἐπικρατεῖ ἡ καθαρὰ καὶ πλήρης ἁρμονία τοῦ ἰδανικοῦ μετὰ τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ ὁρατοῦ μετὰ τοῦ ἀοράτου. Καὶ τῶνδ' αὖτ' ἐκ τῶν αἰσθημάτων τοῦ καλοῦ λαμβάνον τροφὴν ἐκ ταύτης τῆς μυστηριώδους ἐνώσεως καὶ ἁρμονίας τοῦ αἰσθητικοῦ μετὰ τοῦ πνευματικοῦ τείνει καὶ νὰ παραστήσῃ αὐτὴν διὰ τοῦ σχήματος, τοῦ ἤχου καὶ τῆς λέξεως· διότι ἡ καλλονὴ συνίσταται εἰς ταύτην τὴν ἔνωσιν, εἰς τὴν ἐμφάνειαν τῆς θείας οὐσίας διὰ τῆς ὁρατῆς μορφῆς τῆς πραγματικότητος. Ὅπως χαρακτηρίζεται τι ὡς καλὸν, πρέπει ν' ἀντανακλᾷ τὸ θεῖον, τὸ πνευματικόν. Πρέπει νὰ φέρῃ ἐν ἑαυτῷ ἐντετυπωμένα τὰ προσόντα ἐκείνου, τὴν ἐνότητα, τὴν ποικιλίαν, τὸ μέτρον, τὴν σκοπιμότητα. Ὅθεν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, οὗτινος ἡ οὐσία ἐμπεριέχει τὰς τοῦ θεοῦ ιδιότητας, ἅμα ὡς διατεθῇ ὑπὸ τοῦ κάλους, καὶ ἰδοὺ πάραυτα δοκιμάζει ἐνδομύχως ἀνάλογόν τι αἶσθημα, καὶ βασανίζεται ὑπὸ τῆς ἀκαταμαχίτου χρείας τοῦ νὰ ἐξωτερικεύσῃ αὐτὸ, νὰ παραστήσῃ τὸ θεῖον διὰ τοῦ γήινου, νὰ ὑψώσῃ τὴν φύσιν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πνευματικότητος καὶ νὰ ἐγχαράξῃ τὴν ἁρμονίαν τῆς ὑψηλοτέρας ἰδανικῆς ζωῆς εἰς τὴν ὁρατὴν μορφήν τῆς ὕλης. Πᾶν ὅτι καλὸν καὶ ὑψηλὸν παρίσταται ἡμῖν διεσκεδασμένον ἐν τῇ φύσει, τυχαῖον καὶ ἄστατον, τὸ παράγει ἐκ δευτέρου ἡ δημιουργικὴ Μεγαλοφυΐα τοῦ Καλλιτέχνου ἀποδίδουσα αὐτῷ τύπον καθαρὸν, ἰδανικὸν καὶ μόνιμον. Εἰς τὴν Καλλιτεχνίαν λοιπὸν, τὸ ἀναγκαῖον τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς περὶ τὸ καλὸν ῥοπῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως, ἡ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενον, τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ ἰδανικόν, τὸ οὐσιώδες καὶ τὸ φαινόμενικόν διαπερνᾷται ἀμοιβαίως καὶ συγχωνεύονται· τὸ πνεῦμα συγ-

καταβαίνει πρὸς τὴν ὕλην, συνάπτεται μετ' αὐτῆς, τὴν δια-
φωτίζει καὶ τὴν ἀποκαθαίρει, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἰδέα ἐκλά-
μπει διαφανομένη διὰ τοῦ προκλύμματος τῆς. Ἀλλ' ἐὰν
ἀφ' ἐνὸς τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ τείνῃ εἰς ἐξωτερικεύσιν καθί-
σταται τὸ παραγωγικὸν αἷτιον τῶν καλλιτεχνικῶν δημιουρ-
γημάτων, ἀφ' ἑτέρου τὰ καλλιτεχνικὰ ταῦτα δημιουργήματα
ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος, τὸ ἐξευγενίζουσιν ἀπο-
σπῶντα αὐτὸ ἀπὸ παντὸς ταπεινοῦ καὶ ἐγωϊστικοῦ πάθους,
καὶ διαχέουσιν εἰς τὴν καρδίαν τὴν ἁρμονίαν ἐκείνην ἥτις
εἶναι πηγὴ ἀράτου γαλήνης καὶ τέρψεως.

Ἐκ τοῦ αἰσθήματος λοιπὸν τούτου, ὅπερ ἐξυψόνον ἡμᾶς
ὑπεράνω τοῦ παραχώδους καὶ φθαρτοῦ βίου, ὑπεράνω τῶν
μεταβολῶν καὶ ἀνωμαλιῶν τοῦ γήινου κόσμου, μαρτυρεῖ ὅτι
εἴμεθα ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀντανάκλᾳ ζωῆς
μᾶς εἶναι δεδομένοι ἀνωθεν, ἐκ τοῦ αἰσθήματος, λέγω, τοῦ-
του καλλιεργουμένου ὑπὸ τοῦ θεωρητικοῦ λόγου, ἀναφέρεται
βαθμηδὴν ἡ ἐπιστήμη τοῦ καλοῦ, ἥτις λαμβάνει τὴν πλήρη
αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ διοργάνωσιν εἰς τὴν σφαῖραν ἐκείνην τὴν
καλουμένην Α Ἰ σ θ η τ ι κ ῆ ν. Ἡ Αἰσθητικὴ προτίθεται διὰ
τῆς ἀναλύσεως τοῦ αἰσθήματος ν' ἀνιχνεύσῃ τοὺς νόμους τοὺς
ἐπιστατοῦντας εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ καλοῦ, καὶ
ὑπὸ τοῦ φωτός αὐτοῦ καθοδηγούμενη νὰ ἐξηγήσῃ τὴν φύσιν
καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ὅλου καλλιτεχνικοῦ συστήματος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς
πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν ἔχει καὶ ἰδιάζοντα τρόπον ἐξωτερι-
κεύσεως, ἀνάγκη ἐπομένως νὰ εὕρῃ ἡ ἐπιστήμη τοὺς λόγους
τῆς τοιαύτης συμφωνίας μεταξὺ τοιοῦδε βαθμοῦ τῆς ἰδέας
καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀντιστοιχοῦσας ἐξωτερικῆς παραστάσεως, ἢ
ἐν ἄλλοις ῥήμασι νὰ ἐξηγήσῃ διατὶ π. χ. ἐν μὲν τῇ Ἀνα-
τολῇ ἤκμασε κατ' ἐξοχὴν ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ, ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ
Ἑλλάδι ἡ γλυπτικὴ, ἐν δὲ τῷ Χριστιανικῷ πολιτισμῷ ἡ Ζω-
γραφία καὶ ἡ Μουσικὴ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐπειδὴ τὸ ἀληθές
τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἔχουσι στενὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν
καὶ συνάφειαν, οὐδὲ δύνανται ἄλλως νὰ θεωρηθῶσιν εἰμὴ ὡς
διάφοροι μορφαὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου, ἀνάγκη
προσέτι νὰ διατρεχθῶσιν αἱ μεγάλα ἱστορικὰ ἐποχὰ ὅπως

εἰς ἐκάστην τούτων γίνῃ καταφανές ὅτι ἡ καλλιτεχνία ἀντα-
νακλᾷ πιστῶς ἅπαντα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τοῦ Πολιτισμοῦ,
τὴν Πολιτείαν, τὴν Θρησκείαν, τὴν ἐπιστήμην, τὰ ἥθη τὰ
ἔθιμα, διότι πάντα ταῦτα ἀμοιβαίως προϋποθέτονται, διότι
πάντα ταῦτα εἶναι διάφοροι τρόποι τῆς πραγματοποιήσεως
τῆς αὐτῆς ἰδέας, τοῦ αὐτοῦ πνεύματος.

Τέλος δὲ, καθὼς τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ κα-
λοῦ πηγάζοντα ἀπὸ τὴν ἐν ἡμῖν ἐνυπάρχουσαν θεϊαν φύσιν,
ἀναφέρονται διὰ τοῦ αἰσθητικοῦ πρὸς τὸ πνευματικὸν καὶ αἰ-
ώνιον, ὡσαύτως καὶ τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τὸ ἠθικοθρησκευτικὸν
αἶσθημα ὑποκεντούμενον ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἢ ἐσωτερικῶν ἀφρη-
μῶν ἀνυψοῦται πρὸς τὸ ὑπεραισθητικὸν καὶ αἰθιῶν. Τὸ ἠθι-
κὸν αἶσθημα γεννᾶται ἐκ τοῦ ὅτι εὐρίσκομέν τι σύμφωνον
μὲ τὸν ἐν τῷ λόγῳ ἐνυπάρχοντα καθολικὸν ἠθικὸν νόμον
ὅστις διευθύνει τὴν ἡμετέραν βούλησιν καὶ τὰς πράξεις ὡς
τοῦ Θεοῦ ἀποκάλυψις, καὶ περιέχει τὸν ανώτατον κανόνα τῆς
ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας· ἐπομέ-
νως τὸ αἶσθημα τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ λόγου. Ὅθεν τὰ
ἄλογα ὄντα στερούμενα τοῦ λόγου στεροῦνται καὶ παντὸς
ἠθικοῦ αἰσθήματος· καὶ εἰς τὰ λογικὰ δὲ δείκνυται τοῦτο
τοσοῦτ' ἐντελέστερον, ὅσῳ αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι μᾶλλον ἢ
ἥττον ἀνεπτυγμένος. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἔπεται ὅτι εἰς τὴν θέ-
αν τῆς ἁρμονίας ταύτης τοῦ αἰσθήματος μετὰ τοῦ λόγου, εἰς
τὴν θέαν τοῦ ἀγαθοῦ αἰσθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπὶ μᾶλλον
καὶ μᾶλλον ἐξυψουμένους εἰς ἀνώτερον κόσμον, εἰς τὸ βασίλειον
τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἡμῶν τελειότητος.

Τοῦ δὲ ἠθικοῦ τούτου αἰσθήματος κορωνὶς καὶ συμπλήρω-
μα εἶναι τὸ θρησκευτικόν· διότι ἀμφοτέρω πηγάζουσιν ἐκ τῆς
αὐτῆς ἀρχῆς, ἐκ τοῦ λόγου ὅστις ἀντιλαμβάνεται τὸ ὑπε-
ραισθητικόν, τὸ ἀπολύτον καὶ αἰώνιον, καὶ ἔχει ἐν ἑαυτῷ
τὰς ἀντιστοιχοῦσας ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς
Ἀθανασίας. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἀφαιρᾶται ἀπὸ τὴν
θεωρίαν τῆς θείας οὐσίας τῆς ἀποκαλυπτομένης διὰ τοῦ φυσι-
κοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου. Οἱ Οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν
Θεοῦ· διότι ὁ κόσμος εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς τοι-
οῦτον τὸν ἀναγνωρίζει καὶ τὸν ἀγιάζει μόνος ὁ Ἱερεὺς αὐ-
τοῦ, ὁ ἐν αἰσθήματι καὶ πνεύματι προσερχόμενος ἄνθρωπος.

Τὸ αἶσθημα τοῦτο προεικάζει τὰς ἐν τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ ἐγκεχαραγμένους οὐρανίους ἀληθείας, μᾶς εἰσάγει εἰς τὸν αἰώνιον καὶ ἀόρατον κόσμον καὶ διατυπώνει τὰς προεικασίας του εἰς ὑμνους σύμβολα καὶ δόγματα. Αὐτὸ μᾶς ἀναβιβάζει ὑπεράνω παντὸς γένου, μᾶς συνάπτει μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς παρέχει τὴν ἐνδόμυχον συνείδησιν τῆς ἐξ αὐτοῦ ὁλοσχεροῦς ἡμῶν ἐξαρτήσεως. Ἐνθα ἀπεναντίας τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καταπιέζεται ὑπὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῶν παθῶν, ἐνθα ὁ ἔρως τοῦ Θεοῦ δὲν θερμαίνει πλέον τὴν καρδίαν, ἐνθα ἀπαντᾷται θρησκευτικὴ ὀλιγωρία, ἐξασθένησις τοῦ ἡθικοῦ αἰσθήματος καὶ ἰσχυρὰ προσκόλλησις εἰς τὰ γήϊνα μετὰ τῶν ἐκ ταύτης προερχομένων συνεπειῶν. Διότι ἡθικὴ καὶ θρησκεία ἐκρέουσιν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς, ἐκ τῆς λογικῆς πίστεως καὶ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸ ὑπεραισθητικὸν καὶ ἀπόλυτον. Ἐπομένως δὲ ἐν τῷ βίῳ πρέπει ἡ ἡθικὴ νὰ ᾖ θρησκευτικὴ καὶ ἡ θρησκεία ἡθικὴ.

Ἄλλ' ὅπως γεννηθῇ φῶς ἐν ἡμῖν, ὅπως ἀναπτυχθῶσιν αἱ ἔννοιαι αἵτινες συνεπτυγμένως ἐμπεριέχονται εἰς τὸ ἡθικο-θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἀνάγκη τὸ συγκεχυμένον καὶ ἀπροσδιόριστον αὐτοῦ περιεχόμενον νὰ λάβῃ προσδιορισμὸν, μέτρον, σύστασιν· ἀνάγκη τὸ ἐγκρυπτόμενον εἰς τὰ βάθη τοῦ αἰσθήματος ν' ἀνακαλυφθῇ διὰ τοῦ λόγου καὶ νὰ μετατραπῇ εἰς καθαρὰν γνῶσιν. Τὸν σκοπὸν τοῦτον προτιθεμένη καὶ ἡ ἡθικὴ ἐπιστήμη, ἥτοι τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας, στρέφεται περὶ τὸ ἀγαθόν, δεικνύει πῶς ἡ ἰδέα αὕτη διαδοχικῶς ἀνελιττομένη λαμβάνει συστηματισμὸν καὶ διοργανώσιν, καὶ διατρέχουσα τὰς διαφόρους αὐτῆς βαθμίδας φθάνει μέχρι τῆς ἀκροτάτης ἥτις εἶναι ὁ ὑψίστος σκοπὸς τῆς λογικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως καὶ ἡ πλαστουργικὴ ἀρχὴ τοῦ ἡθικοῦ κόσμου, ἀρχὴ, ἀφ' ἧς ἡ ἐπιστήμη ἐξάγει ἀναγκαίως τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν, πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τὴν κοινωνίαν, πρὸ πάντων δὲ πρὸς τὸν Θεόν. Αὕτη δὲ ἡ γόνιμος καὶ ζωηφόρος ἀρχὴ εἶναι ἡ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, δι' ἧς ἀναπτύσσεται ὁ σπόρος τῆς ἡθικότητος, ὡς διὰ τοῦ θερμαντικοῦ ἐν τῇ φύσει τὰ πάντα ζωογονοῦνται καὶ ἐκφύονται. Βίς ταύτην τὴν ὑψίστην ἔννοιαν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, δι' ἧς ἡ ἀνθρώπινος βούλησις ἐνοῦται μετὰ τῆς θεϊ-

ας, ἀνευρίσκεται ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ σὺμπληρωμα τῆς ἡθικότητος. Ἡ ἀρχὴ· διότι μόνη ἡμεσολάβησις τῆς αἰωνίου καὶ τελείας τοῦ Θεοῦ βουλῆσεως εἰς τὴν περὶωρισμένην καὶ ἀτελῆ τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ ὑψώσῃ ταύτην ὑπεράνω τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀσθενοῦς καὶ μεταβλητῆς φύσεως καὶ νὰ παρᾶσχη εἰς αὐτὴν ἰσχὺν καὶ στερεότητα. Τὸ σὺμπληρωμα, διότι μόνον εἰς τὴν συνείδησιν ταύτης τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ φιλιώσεως καὶ συνάψεως ἐπιτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν πληρὴν αὐτάρκειαν τὴν καλουμένην ἐσωτερικὴν γαλήνην καὶ ἀπολαυσιν. Ἄλλ' ὁ γινώσκων ἑαυτὸν ἠνωμένον μετὰ τοῦ Θεοῦ συννοιδεν ἐνταυτῷ τὴν ἐν τῷ Θεῷ ἐνότητά καὶ ἰσότητά ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἐπομένως ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ἐμπεριέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Πᾶν ἀνθρώπινον περιθάλπεται μὲ ἴσην ἀγάπην· διότι πᾶν ἀνθρώπινον ἐμπεριλαμβάνεται ἐν τῷ Θεῷ, διότι πάντες τέτταρα ἐσμὲν. Ὅθεν ὑπὸ τὴν ἐποψὲν ταύτην τὰ ἀτομικὰ δὲν ἀποκλείουσιν ἄλληλα, δὲν εἶναι πλέον εἰς ἀμοιβαίαν ἀντίθεσις, ἀλλ' αἱ ἀτομικαὶ βουλῆσεις συναποτελοῦσι τελείαν ἐνότητα, διότι τὸ συνάπτον αὐτὰς εἶναι τὸ θεῖον, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀληθές καὶ ἀγαθόν· ἕκαστος ἀναγνωρίζει τὸν ἄλλον ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ καθάρου λόγου, ὡς ὄργανον τῆς θείας βουλῆσεως. Ἐντεῦθεν ἐκλείπει πᾶσα τῶν ἀτόμων διαφορὰ, ἅπαντα συναπαρτίζουν ἐν ἑγώ, ἐν οἷς μία μόνη καρδιά πάλλει· ἡ ἀγάπη ἀποκαθίσταται ὁ σύνδεσμος τῆς τελειότητος.

Οὐδεμία βέβαια διδασκαλία ὑπάρχει ὠραιότερα, καὶ διὰ τοὺς μελετῶντας νόας θελκτικωτέρα, ἢ ἡ ἡθικὴ· ἀλλὰ διὰ νὰ ᾖ τοιαύτη, πρέπει διὰ τῆς βαθείας ἐρεύνης τοῦ ἡθικο-θρησκευτικοῦ αἰσθήματος νὰ βασίζεται ἐπὶ τῶν καθολικῶν καὶ ἀναγκαιῶν τοῦ λόγου ἀρχῶν. Τότε μόνον ἀποβαίνει ἐπωφελὴς εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἐφαρμοζομένη δὲ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξασκεῖ οὐχ ἥττον σωτήριον ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν λαῶν, τῶν ἐθνῶν καὶ ἐφ' ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἡθικοῦ οἰκοδομήματος ἀνάγκη νὰ τεθῇ ὡς κρηπίς ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἀγάπης, δι' ἧς ἅπαντα τὰ ἡθικολογικὰ γεγονότα ἐξηγοῦνται, προσδιορίζονται καὶ δια-

φωτίζονται.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 Ἡ καθὰ λόγον ἡ ἡθεωρητικὴ φιλοσοφία, ἡ
 ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ἀισθητικὴ ἢ ἡ φιλοσοφία τῆς Καλλιτεχνίας, καὶ ἡ ἠθικὴ ἢ ἡ Πρακτικὴ φιλοσοφία, ἰδοὺ οἱ τρεῖς πρώτιστοι κλάδοι τοῦ φιλοσοφικοῦ στελέχους, ἰδοὺ αἱ τρεῖς κυριώτεραι σφαῖραι τῆς ἐπιστήμης, ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰ τρία οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ ἀληθές, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ συνεγόμεναι πρὸς ἀλλήλας τοσαῦτον στενῶς ὅσον τὰ τρία ταῦτα ἀντικείμενά των, ἅτινα διὰ διαφόρων ὁδῶν ἀλλ' εἰς ἴσον βαθμὸν τείνουσιν εἰς τὴν πραγματοποίησιν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ιδέας, διότι αἱ μεγάλαι ἀνακαλύψεις εἶναι ὡς πρὸς τὴν τάξιν τοῦ ἀληθοῦς ὅτι τὰ μεγάλα καλλιτεχνήματα εἶναι ὡς πρὸς τὴν τάξιν τῆς καλλονῆς καὶ αἱ ἡρώϊκαι πράξεις ὡς πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ. Ὅθεν ἐάν οἱ καρποὶ τῆς ἐπιστήμης ἦτοί τοῦ ἀληθοῦς ἦναι ὠραῖοι καὶ ἀγαθοί, καὶ αἱ ἀγαθαὶ πράξεις ναὶ οὐχ ἦτοιν ὠραῖαι καὶ ἀληθεῖς, ὡς τὰ ἔξοχα ἔργα τῆς καλλιτεχνίας εἶναι καὶ αὐτὰ ἐπίσης ἀληθῆ καὶ κατ' ἐξοχὴν συντείνοντα πρὸς ἡθικεύσιν ἢ, ἐν ἄλλοις ῥήμασιν, ἐάν αἱ ιδέαι τοῦ ἀληθοῦς τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἔχωσι τοιαύτην πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, ὥστε ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ἐμπεριέχει τὰς ἄλλας δύο, ἔπεται ὅτι καὶ αἱ διερμηνεύτραι αὐτῶν ἡ Ἐπιστήμη, ἡ Καλλιτεχνία καὶ ἡ Ἠθικὴ ἀμειβαίως προϋποθέτονται καὶ συναπαρτίζουσι τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ὕλην καὶ τὸ ἐμπεριεχόμενον τῆς φιλοσοφίας ὅθεν διακρίναντες τὰς δύο αὐτῆς πλευρὰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν, καὶ ἐξετάσαντες εἰς τί συνίσταται ἑκάτερα τούτων καὶ κατὰ τί συμβάλλει εἰς μόρφωσιν καὶ διαρρύθμισιν τοῦ πνεύματος, εὐκόλως δυνάμεθα ἤδη νὰ εἰκάζωμεν ἐκ τῶν εἰρημένων τίς ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀξία τῆς φιλοσοφίας θεωρουμένης ἀπλῶς καθὼς προπαιδευτικῆς, καὶ νὰ κατανοήσωμεν τὴν σχέσιν αὐτῆς καὶ ἐπ' ἱέρους ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς Γυμνασιακῆς ἐκπαιδεύσεως.

Καὶ τῶνόντι τὸ Γυμνάσιον σκοπὸν προτίθεται νὰ ἐγείρῃ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα, νὰ ἐξασκήσῃ τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν καρδίαν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος ἀναπτύξεως. Φοιτῶντες γυμνασίου μαθητεύοντες δὲν γίνονται ἰατροί, νομικοὶ ἢ θεολόγοι, ἀλλ' ἐκπαιδεύονται ὅπως μετὰ λόγου καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας νὰ ἐκτελέσῃ

λαμβάνοντες καθολικὴν τινὰ μόρφωσιν. Ἀπαντα τὰ ἐκπαιδευτικὰ μέσα συντείνουσιν ἕκαστον κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος πρὸς ἐπιτυχίαν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ, δηλ. ὅπως οἱ μαθητεύοντες ἐξασκῶνται περὶ τὸ νοεῖν καὶ ἀποκτῶσιν ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἔπεται ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν τοῖς Γυμνασίοις φιλοσοφικῆς Προπαιδείας, καθ' ὅσον τὸ ὄργανον τῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ νοεῖν, καὶ ἡ φιλοσοφικὴ μελέτη εἰς τοῦτο μόνον συνίσταται νὰ ἐπασχολώμεθα εἰς καθάρὰ νοήματα, καὶ νὰ ἐννοῶμεν τὰ ἀντικείμενα, ὅπως διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης εἰσδύοντες εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸν λόγον αὐτῶν τὰ ἀναπτύσσωμεν κατόπιν μὲ ἀκαταμάχητον ἀνάγκην καὶ ἐπιστημονικὴν καθολικότητα. Ὅθεν ἡ φιλοσοφικὴ Προπαιδεῖα βασίζομένη ἐπὶ τῆς σπουδῆς τῶν Μαθηματικο-Φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῶν γλωσσῶν, τῆς ἱστορίας, τῆς θεολογίας, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς Γυμνασιακῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐξηγεῖ τὴν σημασίαν ἐνὸς ἐκαστοῦ διανοητικοῦ προσδιορισμοῦ, ἀναλίσκει τοὺς λογικοὺς νόμους, οἵτινες καθὼς ἐνδόμυχοι ἀρχαὶ καὶ παραγωγικαὶ δυνάμεις ἐπιστατοῦσιν εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν διάπλασιν τῶν διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν ἀντικειμένων, περιστρέφεται εἰς τὰς ποικίλας ἐνεργείας τοῦ πνεύματος, καὶ ἐξετάζει τὴν βαθμολογικὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ἐκάστης αὐτῶν, ἄστινας οἱ τῶν διαφόρων Γυμνασιακῶν τάξεων σπουδασταὶ προεξήσκησαν ἤδη καὶ προκατήρτισαν διὰ τῆς διανοητικῆς καλλιέργειας καὶ μόρφώσεως, εἰς τρόπον ὥστε ἐξετάζοντα τὰς ἐνεργείας ταύτας αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ δύναμιν, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀνάγκειν ἐφ' ὧν ἐφαρμόζονται, διαχέει φῶς ἐπὶ τοῦ ὅλικοῦ πνεύματος, καὶ διατρέχει τὰς διαφόρους αὐτοῦ βαθμίδας, μέχρις οὐ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκροτάτην αὐτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν Λόγον, τὴν πηγὴν τῶν πρώτων ἀρχῶν, ἐνθα προτίθεται τὸ Ζήτημα τῆς φιλοσοφίας, δεικνυται ἡ ἀνάγκη αὐτῆς, καὶ διεγείρεται ἔρως καὶ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἀλήθειαν.

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων λοιπὸν ἔπεται ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ Προπαιδεῖα ἀσχολουμένη περὶ τὰς πρώτας ἀρχάς, τὰ ἀπλά μαθηματικὰ εἶναι τὸν ὁδὸν εἰς ὅλα τὰ διάφορα τοῦ Γυμνασίου μαθήματα, ὅθεν τὸ ἐξαγόμενον ὅλον αὐτῶν

τῶν εκπαιδευτικῶν μέσων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸν σημεῖον ἀπάσης τῆς γυμνασιακῆς εκπαιδεύσεως, προπαρασκευάζουσα σκοπῶς τοὺς σπουδαστὰς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἐπομένως δὲ εἰς τὴν βαθυτέραν μελέτην τῆς φιλοσοφίας, οἷα ἀρμόζει εἰς τὰ Πανεπιστήμια.

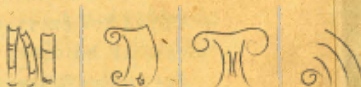
Κατανοοῦντες λοιπὸν ἤδη, φίλτατοι νέοι, ἐκ τῶν εἰσαγωγικῶν τούτων σκέψεων τὴν φύσιν, τὸ ἀντικείμενον καὶ τὴν ἑκτασιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Μαθήματος οὐχ ἥττον ἢ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ὀλικὴν σειρὰν τῆς Γυμνασιακῆς σας εκπαιδεύσεως, δύνασθε ἤδη ἀπὸ τοῦδε νὰ προεικιάσητε τὴν ἐξ αὐτοῦ προκύψουσαν ὑμῖν ὀφείλειαν, ἐὰν ἀσχολήσθε εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτην μετὰ ζήλου, ἐπιμονῆς καὶ σπουδαιότητος. Διὰ μὲν τῆς φιλοσοφικῆς Μεθόδου ἐθίξεσθε πρῶτῶς νὰ ζητῇτε σαφῆναι καὶ καθαρότητα εἰς τὰς ἐννοίας σας, προσδιορισμὸν καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὸ σημαίνόμενον τῶν συνήθων λέξεων, νὰ γνωρίζετε τοὺς νόμους ὑφ' οὓς ὑποβάλλεται ἡ διάνοια καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἐρέυνης τῶν θεμελιωδῶν τούτων νόμων ἐξαγομένους κανόνας καὶ νὰ κάμνετε ὁρθὴν αὐτῶν χρῆσιν πρὸς ἀπόκτησιν βασίμων καὶ στερεῶν γνώσεων. Διὰ δὲ τῆς προσοικειώσεως μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης, μὲ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, καλλιεργεῖτε τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐγκεκρυμμένους ἐπιστημονικοὺς θησαυροὺς καὶ προσκτώμενοι καθολικὴν τινα μόρφωσιν εκπαιδεύετε νοῦν καὶ καρδίαν, ῥυθμίζετε πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὰς διανοητικὰς, αἰσθηματικὰς καὶ ἠθικὰς σας δυνάμεις, καὶ συμπεριλαμβάνετε εἰς ἀρμονικὴν ἐνότητα τὸν ἰδανικὸν καὶ αἰσθητικόν, τὸν θεωρητικόν καὶ Πρακτικὸν βίον. Na ἐββαῖα ὁ ἀγὼν εἶναι δυσχερὴς καὶ πολὺμοχθος ἀλλὰ τὸ ἐπαθλον εἶναι ἐπιζήλον καὶ περισπούδαστον· διότι ὁ ἄρτος τῆς λογικῆς ζωῆς, ἡ τροφή τοῦ πνεύματος ἀποκτάται ὄχι διὰ τῆς ἀναγνώσεως ψυχγωγικῶν διατριβῶν καὶ μυθιστορημάτων ἀλλ' ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου, διὰ θαθείας μελέτης καὶ συντόνου ἀσκήσεως, καθ' ὅσον εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν τῆς ἐπιστήμης, ἐπιβάλλεται ἱερὸν καθῆκον καὶ ἀπαραίτητος ὅρος, ἀραντιζήτων σταυρὸν αὐτῶν καὶ ἀποθέμενοι τὰ ἔργα τοῦ σκότους νὰ καταβάλλωσιν ἀπειδῶς πᾶσαν θυσίαν πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἰδίαν αὐτῶν ἐποικοδόμησιν.

Τέλος δὲ ὀφείλετε, Φίλτατοι Νέοι, νὰ ἔχετε πάντοτε ἐγκεχαράγμενῃν εἰς τὰς ψυχὰς σας τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ὅτι φιλοσοφικῶς εκπαιδευόμενοι εκπαιδεύεσθε καὶ ἐθνικῶς, καὶ ὅτι φιλοσοφικὴ καὶ ἐθνικὴ εκπαιδεύσις εἶναι ἐννοιαὶ συσχετι-καὶ καὶ ἀχώριστοι· ἐπεὶδὴ ἐββαῖα ἐνὲκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ὑπῆρξε πάντοτε ἡ περὶ τὸ φιλοσοφεῖν τάσις καὶ ἐνέργεια. Εἰς μὲν τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς μόνους τοὺς κορυφαίους διδασκάλους τῆς ἀνθρωπότητος, συγκεντροῦνται ὡς εἰς ἐστίαν ἀπάσαι αἱ ἀκτῖνες τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐξ αὐτῶν δαίχνυται καθαρῶς μέχρι τίνος βαθμοῦ δύναται νὰ φθάσῃ ἡ ὀξύτης καὶ ἡ ἰσχυροτέρα δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι καὶ συλλογίζεσθαι. Εἰς δὲ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας ἀνακινοῦνται, συζητοῦνται καὶ λύονται καίτοι ὑπὸ θρησκευτικὴν μορφήν τὰ σπουδαῖα ἐκείνα καὶ ὑψηλὰ προβλήματα περὶ τῆς θείας φύσεως, περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς πρὸς τὴν Πρόνοιαν σχέσεώς της, περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς λογικῆς καὶ φυσικῆς δημιουργίας, περὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ περὶ πλείστων ἄλλων τοιούτων ἀντικειμένων, ὅσα ἐπρότεινεν εἰς τὴν νοῦν ἡ νέα φάσις τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ Χριστιανικὸν Θρήσκευμα. Δυνάμεθα λοιπὸν ἐν πλήρει γνώσει νὰ διαβεβαιώσωμεν ὅτι τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας ἐγκεντρισθέντα εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ διαπεράσαντα φρονήματα, τὰς ιδέας, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἐντυπώνουσι εἰς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φυσιογνωμίαν του, συνεχίζουσι τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν ταυτότητά του, καὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς εκπαιδεύσεως καὶ τὸ κέντρον πάσης περαιτέρω ἀναπτύξεως.

Εἰς τούτων λοιπὸν τῶν προπατορικῶν σας ἀρχετύπων τὴν μελέτην ἐγκύπτουτες εἰσδύετε εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ Πολυθεϊκοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐκπληροῦτε μίαν τῶν σπουδαιωτέρων χρειῶν καὶ τῶν ἐντονωτέρων ἀπαιτήσεων τοῦ ἐθνικοῦ σας πνεύματος. Ἀνατρέχοντες ὅθεν εἰς αὐτὰς τὰς πρώτας πηγὰς τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου καὶ καλλιεργοῦντες ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν πατρίδα Μεγαλοφύειας ἀποκνήματα, ὅπως μύσται τῆς Ἑλληνικῆς

Παιδείας καὶ μαθήσεως, ὅχι μόνον θέλετε ἐκ ταύτης πορισθῇν
πλούσια ἐφόδια διὰ τὸν θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν Σας βίον
ἀλλὰ καὶ τῇ κοινῇ Πατρίδι θέλετε ἐπαξίως ἀποδώσειν τὰ
προφεία συνεργαζόμενοι καὶ συμπράγοντες ἕκαστοι πᾶν εἴτι
δύναται νὰ διευκολύνῃ καὶ νὰ ἐπιστεύσῃ τὸ ἔνδοξον μέλλον
καὶ τὸ λαμπρὸν μεγαλεῖον ὅπερ αὐτῇ ἐναπόκειται.

Κεφαλληνία τῇ 40 Σεπτεμβρίου 1856 ἔ. ἔ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Α1.52.43.0015

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ